

A halál kutyája

Tizennégy óra hosszáig utaztam a gyorsvonaton egy hortyogó apácafőnőknő meg egy köhögős polgármester közé ékelve; két óra hosszat aludtam egy ismeretlen nevű váróterem fásládáján, hogy annál közelebb legyenek az elromlott, rosszul fűlő kályhához; öt óráig tartott, míg a vicinális föl vitt a poroszlói hegyekre, s onnét harmadfél óráig kellett kocsin mennem, hogy a bolgárhídi munkássztrájk helyére érjek. Csikorgó januárius volt: metsző hideg s derült, kék égbolt – arcban hasonlatos a Nérókéhez, kik mosolyogva gyönyörködtek a rabszolgák szenvedéseiben. A szekér jobbra-balra farolva a fagyott úton lassan döcögött a falu felé. Óriás orgona sípjaiként meredtek itt égne a kürtők, nehéz fekete füstöt ontva a vadul széttagolt vidékre, amelynek ábrázata kormos volt mint az ördögé. Fekete szénpöttyök lógtak a fák tar ágain, az ökörkóro szárain; a keréknyom is fekete volt, a hó is, a házak mellett ácsorgó sovány juhok is. Kimerült voltam a hosszú utazástól, gyöngye tudom sajtott s a hideg éles törként hatolt a fülembe, végighasogatva idegeimet, agyamat. Nyomorultnak, fáradtnak éreztem magamat a kocsin, a fejemben mintha csupa felhő kóválygott volna, nem érdekelt semmi, nem tudtam, nem akartam gondolkozni. S ez így ment az egész esztendőn át, minden héten vonatra kellett ülnöm, ismeretlen vidékre kalandoznom, piszkos kalyibákban tengődnöm, utálatos ételeket ennem, hogy tudósításokat küldjek az újságnak. Amerre megjelentem, csupa vér és pusztulás volt: láttam, amint a csendőrök a tömött népbe lőttek s egyszerre öten-hatan ugrottak nagyot s vágódtak el a földön; láttam, amint egy egész város égett, az utca tele volt síró emberekkel, a levegőben tűzzel átszótt, vadul siető füstfelhők örvénylettek s koporsó híján mosóteknőbe terítették ki a hullákat; láttam mint söpör végig a vízár egy egész közösségen, kártyalapként hajlítva össze falakat, sáncokat, vasúti síneket, s az utász-katonák mint szedik össze csákányokkal a tetemeteket, amelyek közül némelyik kásaként szakadt szét; láttam, amint egy falu feküdt éhtífuszban s az apró tót ablakokon át, a hagymáz ingerétől hajtva, sárga képű, sárga ujjú emberek akartak az utcára ugrani.

Ezek a rémek nem hagytak pihenni, ha lehajtottam fejemet, félrevert harangok zúgását, haldoklók hörgését hallottam, szemem előtt tűzcsóvák,

szennyes hullámok, kimeredt, óriási emberi szemek táncoltak, orrom a ragadozó állatok szagát érezte.

Az idők folyamán a riportokban nagy gyakorlatra tettem szert. A külső jelekből s az előzményekből meg tudtam ítélni, hol lehet bajra következtenni, mikor szakad el a gát, vagy tör ki a zendülés. Midőn az újságok megírták, hogy ide vagy odá egy század katonaságot vezényeltek, én már lent voltam a készülő események színhelyén. Azt mondták, kitűnő orrom van; ösztönszerűen tudtam megérezni, hova menjek. Lehet, hogy volt is benne valami, magam azonban azt hiszem, hogy többet köszönhettem vidéki összeköttetésemnek, geográfiai és szocialista tanulmányaimnak és örökös éberségemnek, amely számon tartott minden tényezőt. Ha betoppantam cselekvéseim színpadára, egyszerre megváltoztam. Csüggedésem, fáradtságom elszállt, a kopó harci kedve fogott el, kutattam, kapartam, szimatoltam s addig nem nyugodtam, míg a helyzetet alaposan meg nem ösmertem. Ameddig szükség volt rá, lent maradtam, szaladgáltam, telegrafáltam, veszekedtem s aztán holtra fáradtan, betegen, nyomorultan utaztam vissza.

Most is, hogy megérkeztem Bolgárhidra, egyszerre elszállt a kimerültségem s fűgén ugrottam le a szekérről. Kellemes láz fogott el, amely megélénkítette megfigyelő képességemet, gyorsá tette mozdulataimat. Felvidultam, nem törődtem a nehéz utazással s nem riadtam vissza a munka nehézségeitől. Alighogy beérkeztem a piacra, láttam, hogy számításaim nem csaltak: itt készül valami. Csoportokba verődve beszéltek a munkások: arcuk piros volt, mindnyájan egyszerre akarták elmondani véleményüket s valamennyi dühösen nézett egymásra. Itt is, ott is asszonyok vegyültek a férfiak közé: száraz mellöket mutogatták és sovány, kóros gyermekeiket tolták azok elé, kik haboztak. Egy børsapkás, tüdővésztes ember a tenyerét tartotta a többiek felé: csupa vér volt a kőtöréstől. Közbe fűtyülve köhögött: a rémes hangra, mintha friss rőzsét dobnak a lángra, még zajosabb lett a vita. Egy piros bajuszú, sovány munkás kigombolta az ingét és így szólt:

– Lőjenek ide! Jobb, mintha odalent fúlok meg. Az Uristen előtt majd számolnak. Azt nem kerülik el, óh, nem!

Többen nagy köveket szedtek fel az országútról, egy apró cseh legény ravaszul mosolygott s a zsebébe tett pisztolyt tapogatta.

Közéjük elegyedtem. Hirtelen csönd lett. Gyanakodva nézegettek.

– Ez rendőr – szólt valaki a háttérből.

– Nem vagyok rendőr – feleltem, – újságíró vagyok. Mondják meg mi a bajuk, igazságosan fogom megírni.

Lassan – egyik a másik után – elkezdtek beszélni. Az egyik jegyzőkönyvet vett ki a zsebéből s egy csomó nevet olvasott fel. Valamennyi mellé kereszt volt pingálva, ezek meghaltak: vagy szerencsétlenség érte őket vagy a

tüdővész áldozatai lettek. A másik az igazgatóra panaszkodott, hogy ember-telenül bánik velük, a harmadik az alacsony bért emlegette, a negyedik a sok munkát. Az asszonyok a gyerekekről beszéltek: a lakásuk egy víz, a porontyok görvélyesek.

– Az uristen előtt majd számolnak – dörmögte fagyasztóan a piros bajuszú.

Kezemben gyorsan mozgott az irón, mindent följegyeztem. Öröm fogott el, hogy minden jól megy, a tudósítás terjedelmes és alapos lesz. Szívem sebesebben dobogott, arcom kigyúlt. A munkások, látva buzgóságomat s jóakaratomat, kezdték belátni, hogy nem vagyok áruló, szívesen szorítottak velem kezet, s elhívtak a korcsmába, hogy ott még részletesebben írják körül az előzményeket. Könnyen hívő, gyorsan változó nép ez, örökös nyomorral s örökös bizalommal. Ők még nem tudták, mi fog történni: én már tisztán láttam. A nép elkeseredése nagy volt, alapjuk is volt rá, mert rettenetes munkáról volt szó, a bányák üzemét éjjel-nappal folytatták, tizenkét-tizenkét óra esett egy emberre. A lakások elszomorítóak voltak: apró ólakban húzódtak meg a családok, a falakon csillogott a salétrom, a szurokpapírral bevont fűdeleken átsüvöltött a szél. Az élelmezési viszonyok is tűrhetetlenek: a hatezer munkásból álló telepen egy bérlő volt, aki tetszése szerint szabta meg a romlott hús és a portékák árát. Ami pénzt a bányászok kerestek, mind ide terelődött. A szörnyű hideg, mely keresztülhatolt a velőn s megpattogtatta a kohók fedeleit, még jobban ingerelte a népet. Alig volt ember, akinek tisztességes téli ruhája lett volna. A cseh munkásokon jobb időre emlékeztető vékony, kopott felöltő libegett, a többinek még arra se telt, nyakuk köré hosszú, piros gyapot kendőket csavartak s a fülüket rongyokkal kötötték le. Láttam egy három éves kis fiút, akin egy ócska, üveggyöngyös mantill, valami tisztartóné elajándékozott ócskasága lógott, a gyerek szeméből kicsordult a hideg-sajtolta a könny.

Elmentünk hát a korcsmába, egy barátságtalan, hosszú fészekbe, amelyben csípős pipafüst és erjedt sör szaga terjedt. A sarokban levő boglyas kemence köré telepedtünk s folytattuk a beszélgetést. Látszott, milyen könnyen hívő néppel van dolgom. Egy óra előtt még gyanakodva néztek rám, most már elmondtak mindent, még legtitkosabb gondolataikat is, amelyek abban összpontosultak, hogy az igazgató házáat megrohanják. A melegben jobban érezték magukat, mint künn a zord fagyban; csendesen énekelgettek, egy beesett mellű, kecskeszakállas emberfej lehorgaszta hegedült nekik. Derék emberek – gondoltam magamban – milyen kár lesz értök, ha holnap közéjük lő a katonaság. Elnéztem a piros bajuszút, aki kezére támasztott fejjel dúdolt s mintha láttam volna, ez a széles koponya hogy fog vérezni s a nagy, nedves szemek hogy merevednek meg. A kis

mantillos fiúcska holnapra árva lesz, s a bőrsapkás nem tör több követ. S ahol én járok, ott mindig ez történik, ma még jókedvűen parolázok az emberekkel, holnap a holttestüket nézem. Ha tudnák, ki vagyok talán rég megöltek volna. De nem sejtik, nyugodtan fecsegnek s jóakaratóan bámulják gyorsan szaladó irónomat.

Faluhelyen este, télen, kísértetekről szokás beszélni. Mikor kint süvült a szél, belül fölébred a fantázia s tarka képeket rajzol az elemek harcáról. Nem volt már mit mondanunk a sztrájkáról, áttértünk hát erre a tárgyra. A bányászoknak sok legendájuk van a manókról, a jó tündérekéről s a gonosz velencei emberről, aki mindenütt megjelenik, ahol kincsek vannak, magához váltja őket s aztán felpattanva a felhő hátára, tovább utazik új kincsek után. A legtöbb e fajta mesét ösmertem, de azért türelmesen hallgattam végig. Megint énekeltek egy szomorú dalt s aztán egyikök új tárgyat említett meg. Ezt még nem hallottam, a halál kutyájáról szól. Látszott, hogy jelentősebb legenda, mert egyik a másikat biztatta, hogy mondja el.

– Te beszélj Simon – fordultak a piros bajuszúhoz. – Te vagy a mi eszünk.

A megszólított megtömté pipáját, kivárta, míg csönd lesz s aztán elmondta a halál kutyájának történetét.

– Évekkel ezelőtt – kezdte el, – mikor még jó mód lakott erre s a földek nem voltak meddő, egy tarka kutya kóborolt erre felé. Úgy szakadt ide, senki se tudta kié. Förtelmes állat volt: kiálló agyarakkal, habzó szájjal és hosszú, hosszú nyelvvél. Az egyik szeme zöld volt, a másik sárga; a zöld éjjel is világított. Az ugatása rekedt volt, mint a csikorgó lánc, az egyik lábára, akár az ördög, sántított. Azt mondják, hogy egyszer Szent Mihálykor tüzet is okádott a keresztúton.

A kis mantillos fiú megijedt és elkezdett sírni. Az anyja az ölébe vette, lekötötte a fülét, hogy ne halljon, Simon pedig megvárta, míg az asszony elkészül vele, aztán folytatta.

– Senki magához nem merte venni azt az ebet, hiszen bizonyos volt, hogy a sátán küldte.

A kutya künt csatangolt a réteken, de még eb társai se álltak vele szóba. Jaj volt annak, akihez közeledett. Hogy is tett? Úgy, hogy farkcsóválva szaladt egyszer Péter, az asztalos felé. Az asztalos megsimogatta és így szólt: „no, szép tőled, hogy végre megbecsülöd magadat.” Másnap vecsernyére Péter meghalt.

Csönd lett. Egy öreg bányász fejbőlintva közbeszólt:

– Őt árva maradt utána.

A piros bajuszú folytatta.

– Pár hétre rá Breszkájné, a kovács felesége végigment a réten. A keresztútnál találkozott a kutyával, egérlyuk előtt ült és prédára lesert. Mikor meglátta a kovácsnét, felugrott, mosolygóra tátotta száját s hízelkedett körülötte. Az éjjel Breszkájnét – szép, derék asszony volt – megütötte a guta. Így volt? – fordult az öreg bányászhoz.

– Így, így – bólintott az.

– Egy hétre rá Knecht, a templomszolga találkozott vele, aztán Májér, a mészáros; mind a kettőt vígan üdvözölte s mind a kettőt megholt. Később még merészebb lett, bejött a faluba s ott leselkedett a házak körül. Ha farkcsóválva szaladt egy ház eresze alá, ott másnap a Szent Mihály lova nyargalt be.

– De hát miért nem lőtte le valaki? – kérdezte haragosan egy fiatal munkás.

A piros bajuszú lassan felelt.

– Nem fogott azon a golyó. Boldizsár földműves, aki csendőr volt, rálőtt egyszer, de az ólom lepergett az ebről, ott találták meg ronggyá válva a kertben. Hiába volt az ellen küzdeni, mert bűbájosság élt benne.

– Bizony az – felelték többen s keresztet vetettek.

– A plébánosunk csak felvilágosodott ember, ahogy mondani szokás – folytatta Simon, – de ő is azt mondta, hogy ez a halál kutyája. Úgy is volt. Az erdőben egyszer ezt látták a favágók. A kutya lassan ment be a sűrűségbe. Valamelyik ács utána lopódzott: hát mit lát? Azt, hogy a kutya megáll a fa alatt s nyalogatta valami rongyos bábnak a kezeit. Bábnak látszott, de biz az akasztott ember volt. El is verte három éven át a jég a határt. Ez volt a kutya gazdája, senkihez nem csatlakozhatott, mert elkergették, hát odaszegődött a holttesthez. Így mondja a főtisztelendő úr. Azért is érezte meg az előre a halál szagát.

Csönd volt. Aztán én szólaltam meg.

– És mi lett a vége? Elpusztult?

A piros bajuszú bólintott.

– A harangozónak, Sefcsiknek, volt egy gyönyörű lánya. Olyan tiszta volt az, mint a harmat, Úrnapkor ő énekelt a templomban. Apácának készült, dicsértessék az emléke, mert az óta ő is meghalt. Amint egyszer végig megy a farkasréten, szembe jött vele a kutya, csóválja a farkát, a száját mosolyra hozza. A lány nem ijedt meg, kivette a zsebében levő szentelt keresztet s az eb felé tartotta. A kutya felfordult s megdöglött. A tiszta leány megváltotta. A vásárból hazatérő fuvarosok esti szürkületben láttak egy gyönyörű, fiatal lovagot északnak vágatni. Bizonyosan ez lakott volt a kutyában. Így szabaldult ki lelke az ördög kezéből.

– Minden jó lélek dicséri az urat – mormolták az asszonyok.

Későre járt az idő, hazamentem.

Az izgalmak elszálltak, újra nagy fáradtságot éreztem, a fülem zúgott, s a készülő események képei vetődtek elém. Csak nehezen aludtam el, de szörnyű álmom volt. Láttam magamat, amint bozontos szőr fedi testemet, a kezem lábbá válik s a nyelvem messzire nyúlik le a földre. Szimatolva nézek körül a világban s ahol hullaszagot érzek, oda vágatok. Beleelegyedem a tömegbe, vígan dörzsölöm az emberekhez bundámat, hízelgek nekik, s akik ma megsimogattak, azok holnap mind meghalnak. Én, én vagyok a halál kutyája, amerre járok, légyként hullnak az emberek, jók, rosszak, öregek, fiatalok kímélet nélkül.

– És lesz-e vajon, aki engemet megvált? – kérdeztem félig ébren, s aztán egyszerre halálos álom borult rám.

Dörömbözés ébresztett fel. A cseléd sírva szaladt be.

– Tessék jönni! Tessék jönni! – kiáltott lelkendezve. – A piacon most lőttek az emberek közé. Óh, azok a latrok, azok a vérszopó szelindekek! A csatornába úgy dől a vér, mint a moslék! Már négyen meghaltak! Simon ott fekszik, mint egy levágott csirke, Jakab is, a kőszéntörő is, óh, én édes Istenem?! Mi lesz velünk?! Mi lesz velünk!?

Felöltöztem és szaladva siettem a piacra. Az ablakok körül mind be voltak törve, az út közepén szétterpesztett karú hullák feküdtek s egy földszínnű, sovány asszonyi holttest mellett ott ácsorgott a kis mantillos fiúcska: szeme félve nézett körül s a kis keze kék volt a hidegtől.